

ALTERNATÍVNE SPÔSOBY FORMOVANIA BEZPEČNOSTI ČLOVEKA

Andrzej PIECZYWOK – Ivan MAJCHÚT

ALTERNATIVE WAYS FOR FORMING HUMAN SECURITY

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 29. 01. 2021

Schválený: 31. 05. 2021

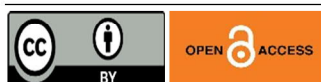
Vydaný: 30. 06. 2021

ABSTRACT

In the current reality of threats, the issue of shaping human security requires changes in space and processes. Recently, it is possible to observe an increasing scope and determination of human threats as well as ways to combat them. There are many doubts and questions about the quality of safety education. The solution is an attempt to find alternative forms and ways of education. The aim of this article is to draw attention to alternative ways of shaping the perception of human security in the context of the implementation of safety education. The basic structure of the article consists of two parts: the areas of human threats at present and alternative solutions to human security education.

KEYWORDS

Threats, education, alternative teaching methods, strategies and programs

© 2021 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Človek bol už od dávna objektom analýz uskutočňovaných v oblasti filozofie, psychológie, sociológie či iných vedných disciplín. Výsledky týchto štúdií je možné označiť za základ koncepcie vnímania človeka z pohľadu predmetu bezpečnosti. Avšak problematika subjektivity ľudského jedinca je jednou z najťažších už len kvôli rôznym kritériám používaným na definovanie človeka ako subjektu, a to nielen v kontexte bezpečnosti, ale aj jeho existencie v iných priestoroch (Szweda, 2016, s. 45-46).

Samotná každodenná činnosť ľudského jedinca¹, ako aj udalosti mimo neho, sa odohrávajú v podmienkach hrozieb² a rizík³. Každodenný život je plný mnohých možných

¹ Bezpečnosť človeka ako ľudského jedinca môžeme vnímať z viacerých základných hľadísk – bezpečnosť individuálna, bezpečnosť vnútroštátnych skupín, bezpečnosť štátu, bezpečnosť regionálnych zoskupení, bezpečnosť medzinárodného prostredia (Ivančík, 2012). V kontexte tohto článku nás prioritne zaujíma individuálna bezpečnosť, na ktorú však ostatné zmienené majú bezprostredný vplyv.

neznámych, do ktorých človek vstupuje a zotrúva v nich. Univerzálnosť nejstie situácie a oprávené pochybnosti, ako aj existujúca nepredvídateľnosť udalostí, vytvárajú pocit nejstoty. Neistota ako pocit založený na pochybnostiach a vedomí nepredvídateľnosti udalostí – často týkajúcich sa aj vlastného konania – spoluvytvára psycho-emocionálno-kognitívny stav úzkosti. Pocity úzkosti je predmetovo i situačne veľmi odlišný od skutočného až po imaginárne vyjadrenie, nehovoriac o spektre jeho príčin.

V rizikovej spoločnosti musí mať jednotlivec špecifické schopnosti a spôsobilosti aby v nej mohol efektívne fungovať. Veľmi dôležitou je schopnosť predvídať nebezpečenstvá, tolerovať ich, narábať s nimi v biografickom aj politickom zmysle. Riešenie úzkosti je možné zatiaľ považovať skôr za individuálnu záležitosť. Narastajúca potreba vyrovnávať sa s neistotou sa skôr či neskôr stane príčinou nových požiadaviek na verejné inštitúcie v oblasti vzdelávania, terapie a politiky. V rizikovej spoločnosti sa riešenie strachu a nejstoty stáva základnou civilizačnou kvalifikáciou. Človek musí byť dnes schopný kalkulovať s rizikom ako aj s príležitosťami a hrozbami s ktorými je konfrontovaný (Beck, 2002, s. 98).

Žijeme vo svete, v ktorom sme konfrontovaní s mnohými hrozbami, ktoré nedokážeme predvídať, čeliť im či efektívne na ne reagovať. Okrem už známych hrozieb máme do činenia s celým radom tých, ktoré ešte len spoznáваме a učíme sa ich špecifikovať. Disponujeme pri tom rôznymi vypracovanými metódami školenia ľudí, ktoré sú uplatňované v závislosti od základne, ochoty a kompetencií učiteľov/školiteľov/inštruktorov – rôznymi spôsobmi a s rôznymi výsledkami.

21. storočie prináša množstvo znepokojujúcich javov a civilizačných hrozieb. Medzi najcharakteristickejšie prejavy našej civilizácie⁴ patria predovšetkým: úpadok duchovných hodnôt, postupná degradácia, alebo výrazné zníženie morálnej kultúry mnohých spoločenských a profesijných centier (primitivizmus zvykov a medziľudských kontaktov), šírenie relativizmu hodnôt, nadvláda konzumného štýlu života, nekontrolované a iracionálne ničenie životného prostredia, rýchlo narastajúce rozdiely v oblasti životnej úrovne medzi rôznymi sociálnymi, regionálnymi a etnickými skupinami.

Cieľom článku je upriamiť pozornosť na oblasti hrozieb, s ktorými sa človek

² Krátky slovník slovenského jazyka definuje pojem hrozba ako: „Výstražné napomínanie, vyhrážka (strašiť hrozbami, ustúpiť pred hrozbou)“ ako aj „Blížkosť niečoho nebezpečného (hrozba hladu, vojny).“ Hrozba má v tomto zmysle objektívny charakter, je nezávislá od subjektu, voči ktorému vystupuje. Ide o „niečo“ (jav, udalosť, osobu), čo predstavuje nebezpečenstvo, existujúce nezávisle od nás (Krátky slovník slovenského jazyka, 2003).

³ Krátky slovník slovenského jazyka definuje pojem riziko ako: „Možnosť nebezpečenstva straty, neúspechu, škody (robiť niečo na vlastné riziko, riziko podnikania, brať na seba riziko).“ Tento pojem používame na vyjadrenie možnosti, resp. pravdepodobnosti uskutočnenia neželanej udalosti. Riziko je spojené nielen s hrozbou, s ktorou je pevne previazané, a vyjadrovanie rizika sa vždy viaže na konkrétnu hrozbu, ale aj s rozhodovaním subjektu. Riziko je javom subjektívneho charakteru, ale jeho pevná previazanosť s hrozbou mu čiastočne dáva aj objektívny charakter (Krátky slovník slovenského jazyka, 2003).

⁴ Huntington pre súčasnosť definuje 6-7 hlavných civilizácií: čínska, japonská, hinduistická, islamská, západná, latinskoamerická a (pravdepodobne) africká (Huntington, 2001, s. 37-40). Ak vychádzame s uvedeného členenia súčasného sveta, pre potreby tohto článku vychádzame z toho, že hovoríme o západnej civilizácii. Pritom nás najviac zaujíma jej európska časť a prioritne stredoeurópsky región.

v súčasnosti stretáva a na alternatívne spôsoby formovania bezpečnosti človeka v kontexte realizácie vzdelávania k bezpečnosti. Hlavný výskumný problém bol formulovaný do nasledovnej otázky: *V ktorých oblastiach hrozieb človeka je možné realizovať alternatívne spôsoby vzdelávania?* Pri jeho skúmaní bolo použitých niekoľko metód teoretického výskumu. Predovšetkým to boli analýza, syntéza, indukcia, dedukcia, generalizácia a komparácia ako aj vedecká objektivita. Článok sa vo svojej základnej štruktúre skladá z dvoch častí: oblasti hrozieb človeka v súčasnosti a alternatívne možnosti riešenia vzdelávania človeka v oblasti bezpečnosti.

1 OBLASTI HROZIEB ČLOVEKA V SÚČASNOSTI

Minulosť i súčasnosť ukazujú, že hrozby boli a sú neodmysliteľnou súčasťou ľudskej existencie. Určite tomu tak bude aj v budúcnosti. Človek sa vždy dostáva do rôznych situácií, ktoré so sebou prinášajú menšiu či väčšiu pravdepodobnosť straty života, zdravia, majetku, hmotných statkov, ale aj svetonázorových hodnôt, ktoré mu dávajú zmysel jeho existencie. Hrozby stále pochádzajú z dvoch primárnych zdrojov. Jedným z nich je ľudská prirodzenosť a druhým zas sociálna štruktúra a prostredie, v ktorom fungujeme (Loranty, 2011, s. 429). Dalo by sa povedať, že obidva tieto zdroje sú (alebo by mohli byť) objektom vplyvu vzdelávania.

Súčasná spoločnosť neposkytuje ľuďom (dostatočnú, uspokojivú) podporu a má obrovský vplyv na formovanie bezpečnosti človeka. Za najvšeobecnejšie je možné považovať nasledovné hrozby (Cekiera, 1999, s. 17):

- vojenské,
- prírodné,
- ekologicko-biologické,
- civilizačno-technické,
- politicko-ekonomické,
- sociálno-psychologické,
- verejné.

1.1 Vojenské hrozby

Vojenské hrozby nastávajú, keď sa na dosahovanie cieľov využije vojenský potenciál. Rozumie sa tým taký nepriaznivý sled politických a vojenských udalostí, v ktorých môžu byť obmedzené, alebo narušené podmienky na nerušenú existenciu a rozvoj národa (štátu), alebo narušenie alebo strata jeho suverénosti vojenskej integrity v dôsledku vojenského vplyvu (ozbrojeného útoku).

Vojenské hrozby sa delia na priame a nepriame. Medzi priame (priamo ovplyvňujúce daný štát) patrí: demonštrácia sily, vojenské vydieranie, vojenská diverzia, vojenská provokácia, vojenská blokáda, obmedzené použitie prostriedkov ozbrojeného násillia, incidenty na hraniciach, ozbrojené zrážky na hraniciach, ozbrojený útok neformálnych

skupín, vojenský konflikt v pohraničnej oblasti, lokálny konflikt, konflikt medzi štátmi. Za nepriame (priamo sa netýkajúce daného štátu alebo jeho teritória) sa rozumie: pokus o zapojenie daného štátu do konfliktu tretích štátov napr. prostredníctvom využitia jeho územia štátmi zapojenými do konfliktu, realizácia spojeneckých povinností, podpora (politická alebo vojenská) jednej zo strán konfliktu, aj keď je vzdialená, samozrejme s príslušnými následkami (Dworecki, 2001, s. 21-24).

1.2 Prírodné hrozby

Prírodné hrozby spôsobené živou časťou prírody (s výnimkou ľudskej činnosti) majú hlavne biologicko-epidemiologický charakter. Spočívajú v prenose infekčných chorôb vírusového, alebo bakteriálneho pôvodu zvieratami (napr. migrujúce vtáky), ktoré spôsobujú epidemické javy⁵ až pandémie⁶. Ohrozujú bezpečnosť národov jednotlivých štátov a v prípade pandémie obyvateľstvo jednotlivých kontinentov či celého sveta.

Do prírodných hrozieb môžeme zaradiť aj nasledovné tri skupiny hrozieb: kozmické, klimatické a tektonické. Do kozmických patria: kozmické a slnečné žiarenie, zrážka Zeme s iným kozmickým telesom, zmeny intenzity magnetizmu Zeme a stretnutie s mimozemskou civilizáciou. Z kategórie klimatických hrozieb je možné za najbežnejšie považovať: povodne, zosuvy bahna, zosuvy pôdy, suchá a horúčavy, snehové záveje a námraza, silné vetry (víchrice, hurikány, tornáda), búrky a atmosférické výboje, požiare spôsobené prírodou, skleníkový efekt. Do kategórie tektonických hrozieb patria predovšetkým zemetrasenia a sopečné erupcie. Aj keď je Stredná Európa v málo aktívnej seizmickej zóne, aj tak môžu byť jej krajiny vulkanickou činnosťou ohrozené. Príkladom môže byť sopečná erupcia na Islande (v apríli 2010), ktorá v celoštátnom meradle (v tomto prípade paralizou leteckej dopravy) ovplyvnila bezpečnosť mnohých krajín (Glen, 2011, s. 24-25).

1.3 Ekologicko-biologické hrozby

Ekologické hrozby môžu byť spôsobené ľudskou činnosťou ako aj prírodnými faktormi. Tieto hrozby vyplývajú z nekontrolovaného a nezodpovedného využívania prírodných zdrojov a zásahov človeka do prirodzenej rovnováhy ekosystému. To vedie k nekontrolovanému ničeniu našej planéty a k čoraz častejším katastrofám (okrem iného: zemetrasenia, povodne, kontaminácie, biologicko-ekologické nákazy, poveternostné anomálie), ktoré vplývajú na život a rozvoj človeka.

---

⁵ Epidémia - nahromadenie ochorení vyvolaných v pomerne krátkom čase na ohraničenom území tým istým pôvodcom nákazy. Mimo obdobia epidémie sa môžu vyskytovať ojedinelé ochorenia alebo ochorenia v malých kolektívach (napr. rodinní príslušníci) (ŠÚKL, 2010).

⁶ Pandémia - Rozsiahla epidémia s neurčitým časovým ohraničením a prakticky bez ohraničenia v mieste, pričom býva postihnuté veľké množstvo ľudí na rozsiahlom území (kontinenty). Pandémiu vyhlasuje Svetová zdravotnícka organizácia, ktorá pandémiu rozdelila do 6 fáz (ŠÚKL, 2010).

Medzi najnebezpečnejšie ekologické hrozby patria: hrozby vyplývajúce z globálnych klimatických zmien, poškodzovanie ozónovej vrstvy, hrozby súvisiace so znečisťovaním a nedostatkom vody, hrozby súvisiace s poškodzovaním pôdy, odlesňovanie atď.

Globálne otepľovanie spôsobuje významné zmeny v prírodnom prostredí. Všetky klimatické zmeny spolu so sebou súvisia a účinky otepľovania sekundárne ovplyvňujú ich príčiny. Napríklad sú zapríčinené zmeny atmosférickej cirkulácie. Zmenou kolobehu a bilancie vody sa mení štruktúra využívania energií, vegetačné obdobia, ovplyvní sa množstvo a rozdelenie zrážok, nastanú procesy vysychania pôdy, dôjde k nárastu výskytu extrémnych poveternostných javov katastrofických rozmerov (Białoskórski, 2010, s. 155-156).

Špecifickou ekologickou hrozbou sú tzv. kyslé dažde. Deštruktívny účinok tohto typu atmosférických zrážok (dážď, sneh) na vodný ekosystém spočíva v tom, že je narúšaná chemická rovnováha vody, v dôsledku čoho nastávajú nepriaznivé zmeny v druhovom zložení vodného ekosystému. Ďalšou hrozbou pre rovnováhu vodného ekosystému je tepelná kontaminácia. Voda uvoľnená z elektrárne zvyšuje teplotu a spôsobuje umelé predĺžovanie vegetačného obdobia rastlín a živočíchov. To vyvoláva podniknutie protiopatrení napr. v podobe nasadenia cudzích druhov bylinožravých rýb, čo môže prispieť k nestabilite vodného ekosystému v dôsledku nadmernej plodnosti. V dôsledku prírodných procesov a v dôsledku ľudskej činnosti môže dôjsť k nadmernému hromadeniu organických látok a ich rýchlemu rozkladaniu. To zase môže spôsobiť nedostatok kyslíka a s tým spojené hromadné odumieranie živých organizmov (Hołyst, 2014, s. 33–34).

Medzi najdôležitejšie hrozby spojené so zemským povrchom (pôdou) patrí pokles výmery poľnohospodárskej pôdy a problémy s uskladňovaním odpadov. Nadmerné využívanie pôdy (intenzívne hnojenie, umelé prípravky na ochranu rastlín, zavláčovanie) môže viesť k degradácii pôdy. Narastajúca populácia a narastajúca ašpirácia na čoraz väčšiu spotrebu tovaru prispievajú k zvyšovaniu množstva odpadu. Ten, v dôsledku svojich vlastností a dĺžky rozkladu, v rôznej miere ovplyvňuje všetky zložky životného prostredia (pôda, povrchové i podzemné vody, atmosféra) a zdravie človeka (Hołyst, 2014, s. 3).

Demografické zmeny, hospodársky rast či zmeny v energetickej a environmentálnej politike spôsobujú dopyt po výrobkoch z dreva a dopyt po palivovom dreve. To je jednou z najmarkantnejších príčin úbytku lesov (odlesňovanie) na Zemi.

K významným biologickým činiteľom nepochybne patria tie, ktoré sú bezprostredne spojené s hromadným kontaktom so zvieratami, alebo produktmi živočíšneho charakteru. Môže to byť či už vo veterinárnych laboratóriách alebo za iných okolností, počas ktorých je vystavenie pôsobeniu biologických činiteľov potvrdené. Zaraďujeme k nim okrem iného: baktérie, huby, vírusy, parazity. Škodlivými biologickými faktormi v pracovnom prostredí sú mikro a makro organizmy spôsobujúce infekčné choroby.

Biologické faktory vyskytujúce sa v pracovnom prostredí predstavujú významnú hrozbu pre život a zdravie exponovaných pracovníkov. Charakter a spôsob ich vplyvu na

Ľudský organizmus môžu vyvolať veľa nepriaznivých účinkov na zdravie od chorôb dýchacích ciest cez zápalové zmeny kože, alergie až po infekčné zoonózy.

1.4 Civilizačno-technické hrozby

Napriek tomu, že dosahujeme veľké úspechy v medicíne (transplantácie, stále lepšie poznávanie mozgu, genetický výskum), stále sa objavujú nové mikróby a vírusy vyvolávajúce doteraz neznáme choroby (ľudí aj zvierat), na ktoré doteraz neboli vynájdené lieky a sú charakteristické vysokou rezistenciou voči liečbe. Čoraz častejšie pozorujeme aj návrat starých chorôb. Existuje celý rad tzv. civilizačných chorôb: rakovina, cukrovka, infarkt, obezita či depresia, ktoré sú pravdepodobne dôsledkom kontaminovaného vzduchu a vody, nesprávnej výživy „umelými“ potravinami ako aj neúmerneho každodenného životného zaťaženia. Významným faktorom je aj sedavý životný štýl (hodiny strávené pred televízorom alebo počítačom), nedostatok fyzickej aktivity a obmedzený kontakt s prírodou. Uvedené faktory prispievajú k oslabovaniu všeobecnej imunity organizmov ako aj k narúšaniu psychosomatického fungovania a tým k riziku vzniku chorôb. Jednoznačne je možné badať spojitosť dnešných civilizačných hrozieb s chemickým priemyslom (výroba hnojív, palív, chemikálií, plastových obalov atď.) (Bršiak, 2012, s. 6).

Kybernetický priestor, ktorý sa stal neoddeliteľnou súčasťou života človeka, tiež prispieva k poruchám v oblasti medziľudskej komunikácie a ovplyvňuje všetok vzdelávací priestor. V súčasnosti hrá internet významnú, ak nie najdôležitejšiu, rolu v komunikácii. Kontakt s inou osobou prestáva byť založený na vzájomnej interakcii a rebríčkom obľúbenosti začínajú byť aktivity na sociálnych sieťach (koľko „priateľov“ ma pozvalo do svojej skupiny cez Facebook či Twitter?).

Z hrozieb, ktoré číhajú vo virtuálnom svete, stoja za zmienku násilie a agresia (kyberšikanovanie⁷), nevhodný obsah, pornografia ako aj vytváranie nebezpečných internetových známostí. Hrozba závislosti na médiách a masovej kultúre, ktorá vedie k strate schopnosti rozlišovať medzi tým čo je virtuálne a čo je bežným javom, ovplyvňuje čoraz mladšie osoby. Závislosť od kybernetického priestoru je dnes porovnateľná s alkoholizmom či drogovou závislosťou. Veľa mladých ľudí má problém so závislosťou na počítačoch, televízoroch či mobilných telefónoch a neuvedomujú si riziká s tým spojené. Nekontrolované používanie médií často spôsobuje zmeny vo fungovaní organizmu a vedomia.

Stále viac organizácií bije na poplach kvôli obsahu televíznych programov, hlavne kvôli informáciám, ktoré majú negatívny vplyv na mladé pokolenie. Existujúce veľké množstvo tlačových, televíznych, rozhlasových, počítačových či kinematografických koncernov narúša rovnováhu obsahu. Ovládanie ľudského vedomia prostredníctvom

⁷ *Kyberšikanovanie (alebo kyberšikana) zahŕňa využitie informácií a komunikačných technológií na podporu zámerného, opakovaného nepriateľského správania jednotlivcom alebo skupinou, ktoré má za cieľ ublížiť iným (Gajdošová, 2015, s. 6).*

obrovských informačných distribučných centier naberá na sile. Silné masovokomunikačné centrá v praxi rozhodujú o móde, hudbe, štýle života a kultúre existencie.

Rovesnícke násilie, využívajúce elektronické médiá, sa stalo v posledných rokoch hlavným spoločenským problémom. Špecifickosť internetu a mobilných telefónov znamená, že aj zdanlivo malicherné akty kyberšikanovania sú pre ich obeť vážnym problémom, s ktorým sa často nedokážu vyrovnáť (Zacher, 2009, s. 38-39).

Medzi technické hrozby patria: požiare, chemické znečistenia, stavebné a komunikačné katastrofy. Najčastejšou technickou hrozbou je požiar. Vzniká priamo v dôsledku nedbanlivého alebo úmyselného konania, alebo nepriamo v dôsledku neznalosti zákona, zásad protipožiarnej ochrany či nesprávnej činnosti zariadení. Veľmi vážnou hrozbou je chemická kontaminácia. Toxické látky sprevádzajú rozvoj hutného, automobilového a gumárskeho priemyslu, produkciu chemických hnojív, farieb a lakov a mnohé ďalšie odvetvia hospodárstva. V prípade nehody alebo poruchy sa môžu uvoľniť do vzduchu, pôdy a podzemných vôd. Ďalšou kategóriou technických hrozieb sú stavebné a komunikačné katastrofy. Mimoriadne nebezpečné a zvyčajne smrteľné sú rôzne druhy banských katastrof. Najrozsiahlejšie následky pre obyvateľov štátu však majú dopravné nehody a katastrofy.

1.5 Politicko-ekonomické hrozby

Politické hrozby je možné definovať ako stav, v ktorom sa zintenzívňujú činnosti organizovaných spoločenských (politických) skupín, ktoré bránia štátu v plnení jeho hlavných funkcií. Takto formulovaný rozsah hrozieb poukazuje na ich vplyv na politiku (spravovanie a riadenie štátnych záležitostí). Rozsah politických hrozieb zahŕňa domácu aj medzinárodnú politiku. Politické hrozby môžu vzniknúť v dôsledku plánovaných a organizovaných manipulácií, alebo oneskorených a vynechaných krokov. Tie môžu viesť k zvrhnutiu zákonných orgánov, narušeniu poriadku, národných záujmov a zákonnosti či narušeniu medzinárodného postavenia štátu (Kaczmarek – Łepkowski – Zdrodowski, 2008, s. 176).

Ekonomické hrozby sú rovnako významné pre každého človeka. Tento typ hrozieb sa týka záležitostí výmeny a distribúcie tovaru v štáte a racionálneho nakladania s ním s cieľom znásobovať národné bohatstvo. Ekonomické hrozby sa často identifikujú ako hospodárske hrozby a stotožňujú sa s nimi. Zahŕňajú štátne financie, proces výroby a prístup k surovinám, najmä k energii a potravinám. Ekonomické hrozby sa môžu v osobitých prípadoch vyskytovať aj v iných podobách: nízke tempo ekonomického rozvoja, prehĺbujúce disproporcie vo vzťahu k iným krajinám, strata predajných trhov, ekonomický egoizmus rozvinutých štátov sveta a globálnych spoločností, vznik oblastí hladu a chudoby, obmedzovanie výdavkov na vedecký výskum a nedostatočné prenášanie výdobytkov vedeckého bádania do ekonomiky, ekonomické blokády a ekonomická diskriminácia, finančná nestabilita štátu a kríza verejných výdavkov, ekonomická kriminalita a vznik „šedej zóny“ ekonomiky, pauperizácia a masová nezamestnanosť, nadmerný import vedúci k strate rentability vlastnej produkcie a znižovaniu zamestnanosti v štáte (Ciekanowski, 2010, s. 37-38).

1.6 Sociálno-psychologické hrozby

So sociálnymi hrozbami je spojené množstvo násillia a dynamika negatívnych javov. Najdôležitejšie z nich sú (Niemiec, 2008, s. 16):

- skupinové a osobné hrozby (útoky, vydierania, mrzačenia, strach vyvstávajúci z pocitu neustáleho skupinového a osobného ohrozenia života),
- množiace sa stavy apatie a sklúčenosti, ako aj stres a depresia, anorexia a bulímia, seba poškodzovania a samovraždy,
- zvyšovanie počtu študentských sirôt neprítomnosťou jedného alebo oboch rodičov, tzv. „euro siroty“,
- chudoba a marginalizácia, stavy závidisti či izolácie v dôsledku prehlbujúcej sa ekonomickej diferenciacie, životnej úrovne a postavenia v spoločnosti,
- rôznorodé patológie, ktoré sa masovo a beztriestne vyskytujú v školstve i mimo neho (drogy, alkohol, sex, vydieranie organizovanými skupinami, nárast kriminality mladistvých, kruté vraždy, a taktiež pozorovaná vulgarizácia školských zvykov),
- výrazné prehlbovanie neopodstatnených miestnych fóbii a medzi kultúrnych kontextov v lokálnych prostrediach, ale predovšetkým v celej krajine, súvisiacich s nárastom imigrácie.

V mnohých prípadoch negatívne javy spojené s vnímaním svojho postavenia v spoločnosti. Mnohí jedinci pociťujú potrebu viesť iných ľudí, mnohí sa naopak vodcom podriaďujú bez ohľadu na následky. Ľudský jedinec má (prípadne nemá) potrebné vlastnosti vodcu (tzv. Syndróm GAAS – General Activity, Ascendance, Sociability) čo zahŕňa pocit nadradenosti a dominancie a vysokej úrovne motivácie pri hľadaní najlepšieho riešenia pre skupinu (Petrova, 2016, s. 4). Nezládnutie vnímania svojho postavenia v spoločnosti a nezládnutie vlastnej emocionality podnecuje poruchy osobnosti. Príkladom môže byť emočne nestabilná osobnosť impulzívneho typu, alebo tzv. hraničná osobnosť, úzkostná osobnosť, či osobnosť závislá.

Zdrojmi, ktoré spôsobujú poruchy osobnosti v pocite bezpečnosti človeka sú hlavne: krízové situácie, strach, predstavivosť a panika. Strach je najprirodzenejšou reakciou na poruchy osobnosti v zmysle bezpečnosti. Obava o vlastné zdravie a život ako mechanizmus psychickej ochrany je prirodzeným, normálnym a bežným javom. Strach v situácii hrozby v postihnutej oblasti bude však nežiaducim javom. Je však známe, že ide o objektívny a nevyhnutný jav.

V oblasti psychologických hrozieb je charakteristickým faktorom prežívanie silných až extrémnych vnemov (pohľad na krv, roztrhané či spálené telá, oheň a dym, pachy, silné zvukové podnety, krik a plač, teror, panika, hysterické reakcie a mnohé iné). Už jednotlivo môžu spôsobiť šokový stav, pričom ich účinok sa znásobuje ak sa ich objaví niekoľko súčasne (Petrufová – Belan, 2015).

Zdrojom hrozieb sociálneho charakteru sú hlavne tzv. sociálne riziká spojené so stratou doterajšieho zdroja príjmu. Najčastejšie sa týkajú nezamestnanosti, zdravotného

postihnutia, choroby, starnutia, smrti jediného žiteľa rodiny, endemickej chudoby a sociálnej patológie. Sociálne hrozby sa budú líšiť rozsahom, intenzitou a možnosťami neutralizácie. Zdrojom týchto hrozieb môže byť profesijná nečinnosť (nezamestnanosť), relatívna chudoba (nedostatok zdrojov) a morálna a kultúrna degradácia (dedičnosť chudoby, patológie, závislosti od dávok). Týchto typov sociálnych problémov je však oveľa viac (Gierszewski, 2013, s. 269).

Ďalšími inými typmi sociálnych hrozieb budú: porušovanie ľudských práv a základných slobôd, kultúrne a náboženské predsudky a diskriminácia národnostných, etnických, kultúrnych, náboženských a jazykových menšín, diskriminácia na základe pohlavia, obmedzovanie slobody médií, nacionalizmus, šovinizmus, xenofóbia, náboženský fundamentalizmus, masové migrácie (ekonomické, ekologické), korupcia, sociálne odcudzenie (konzum, náboženské sektárstvo, eskapizmus, formovanie triedy tzv. kognitátorov – osôb neuznávajúcich národné hodnoty, a nachádzajúcich sa vo virtuálnom svete), úpadok systému ochrany zdravia obyvateľstva, kultúrne hrozby (napr. krádež kultúrnych statkov), masový import cudzej kultúry (kultúrny kolonializmus iných krajín), demografické krízy, degradácia komunikačnej a bytovej infraštruktúry a dopravných prostriedkov atď.

1.7 Verejné hrozby

Verejné hrozby sú rozmanité a vo všeobecnosti je možné do nich zaradiť to čo sa týka najmä trestnej činnosti. Ide o kriminalitu: individuálnu, organizovanú, cezhraničnú, ekonomickú, drogovú ako aj korupciu. Vysoko rizikové sú hrozby vyplývajúce z organizovaných masových podujatí. Netreba zabúdať na kriminalitu v kybernetickom priestore, ktorá rýchlo narastá. Je potrebné taktiež brať do úvahy dôsledky agresívnej informačnej rivality, niekedy označovanej ako „informačná vojna“ (Ścibiorek – Wiśniewski – Kuc - Dawidczyk, 2017, s. 123).

Každodenné verejné udalosti sú často poznačené ničením zariadení verejných služieb a verejnej zelene, devastáciou budov, poškodzovaním automobilov. Agresivita na verejných priestranstvách sa stupňuje. Ľudia sa večer a v noci boja vychádzať z domu a mládež je tiež vystavená agresii a násiliu zo strany čoraz mladších páchatel'ov. Z rozsiahlych krádeží na verejných miestach sa stala pohroma.

Každodenný život je ohrozovaný patologickými javmi a rozsiahlosťou ich negatívnych prejavov od tých morálnych až po tie kriminálne. Účasť čoraz mladších vekových skupín na sociálnej patológii predstavuje existenčnú hrozbu pre nasledujúce generácie. Narastá drogová závislosť a alkoholizmus ako aj prostitúcia a vyvíja sa a pretrváva násilie, z čoho sa nevynímajú deti a mládež. Tieto hrozby okrem iného vyplývajú zo sociálneho prostredia masovej dlhodobej nezamestnanosti.

2 ALTERNATÍVNE MOŽNOSTI RIEŠENIA VZDELÁVANIA ČLOVEKA V OBLASTI BEZPEČNOSTI

Vzdelávanie človeka je celoživotnou záležitosťou aj keď si táto skutočnosť potrebuje vybojovať pochopenie a realizáciu v mnohých krajinách či inštitúciách. Vzhľadom na to, že je to široko spektrálna a rozsiahla záležitosť, v tomto článku sme sa zamerali prednostne na školské prostredie – predovšetkým na základné školstvo s čiastočným presahom do stredného a potenciálne do vysokého školstva.

2.1 Východiská pre alternatívne vzdelávanie

V strednej Európe (predovšetkým v postkomunistických krajinách ako je Poľsko či Slovensko) ešte aj druhej dekáde 21. storočia zostáva škola stále nosným pilierom inštitucionalizovaného, formálneho a behaviorálneho vzdelávania, realizovaného v systéme vyučovacích hodín v triedach, tzn. v podmienkach štrukturálneho symbolického a dočasného násillia. Od týchto pút sa oslobodilo iba vzdelávanie v ranom detstve, ktoré zabezpečuje právo čiastočne odstúpiť od prísnych pravidiel a podmienok, ktoré sa vyskytujú v systematickom vzdelávaní na vyšších stupňoch školy. Deti sú stále držané v školských laviciach, dnes trochu zmodernizovaných, ale umiestnených v architektonicky uzavretom priestore, často ešte stále v radoch ako v autobuse či v kine, teda podľa potrieb frontálneho vyučovania. Deti majú plniť príkazy pod diktátom a vedením učiteľa podľa stanoveného štandardu správania sa, to znamená, že nie ako aktívne kognitívne bytosti, ale bytosti pôsobiace v oblasti staticky chápaného poznania (Śliwerski - Rozmus, 2018, s. 16).

Je stále možné tvrdiť, že škola zotrváva v paradigme vzdelávania, ktoré spočíva iba v odovzdávaní vedomostí, v jednosmernom formovaní osobností detí a mládeže, ktorému sa musia naši žiaci podrobiť aj keď nechcú. Jedni (učitelia) sa tvária, že učia, a druhí (žiaci) sa tvária, že sa tomu podriadili. Môžeme hovoriť o pretrvávajúcej tzv. „lievikovej“ metóde (učiteľ nalieva lievikom vedomosti do hlavy žiaka).

Existuje množstvo dôvodov na vznik alternatív vo vzdelávaní. Jedným z nich je zvyčajne spontánne alebo zámerné odmietnutie toho, čo bolo a je dominantné a odmietajúcimi je považované za nevhodné na ďalšiu kultiváciu. Vznik vzdelávacej alternatívy môže byť podnietený stavom prázdnoty a hlbokkej frustrácie, ktorú pociťuje pedagóg, duchovným vákuom v rámci všeobecne platných pravidiel či dokonca nedostatkom kompetencií, na ktorých získanie nebolo času, ochoty alebo schopností. Alternatívne vzdelávanie sa od verejnej/štátnej školy líši učebnými osnovami a/alebo prístupom k výučbe a učeniu sa. Príklady takejto výučby sú dobre známe v mnohých vzdelávacích teóriách (napr. Steiner, Montessori, Neill) (Śliwerski - Rozmus, 2018, s. 23).

Prioritne sa zmienené prístupy k vzdelávaniu neochvejne zamierajú na učiaceho sa a pritom kladú dôraz na učenie sa objavovať a právo učiaceho sa na sebaurčenie. Súčasne sa alternatívne vzdelávanie stáva oblasťou boja niektorých učiteľov za osobnú slobodu. Bez nej nie je možná sloboda a autenticita učenia sa a cez deti i subjektívna participácia na

vzdelávaní ich rodičov. Volanie po slobode je volanie po tolerancii, a tým aj po možnosti účinnejšie využívať slobodu všetkých jej subjektov. V myšlienke alternatívneho vzdelávania je najdôležitejšia sloboda, ktorá je jeho základom. To vyvoláva právo na neustály výber medzi alternatívami a potrebu rekonštrukcie školského i mimoškolského vzdelávania.

Alternatívne vzdelávanie so sebou prináša právo učiteľa odlíšiť sa a byť pritom sám sebou a rozvíjať svoje vlastné nápady. Uznanie takto chápaného práva pedagóga odlišovať sa so sebou prináša zníženú potrebu porovnávať ho s ostatnými pedagógmi. Kreativní a inovatívni učitelia nechcú byť v škole obyčajnými „remeselníkmi“ (v tom najlepšom zmysle slova). Pod slobodou učiteľa sa myslí sloboda jeho spontánneho myslenia a samostatnej pedagogickej činnosti a (seba) vzdelávania, pod jednou podmienkou – že nenaruša stav slobody a identity ostatných jednotlivcov v rámci jeho vplyvu (Śliwerski - Rozmus, 2018, s. 27).

Na realizáciu alternatívnych vzdelávacích projektov, chápaných ako vzdelávanie mimo štátnej alebo verejnej správy, sú štyri možnosti (Śliwerski - Rozmus, 2018, s. 31):

- doma – domáce, alebo tzv. flexibilné vzdelávanie (flexischooling),
- v prírode – vzdelávanie, výchova, starostlivosť a/alebo terapia, realizované v kvázi materských školách a v kvázi školách (tzv. školy bez múrov), keď učitelia sa nepobývajú v budovách, ale v prírodnom prostredí (aj v mestskom, industrializovanom priestore),
- v paralelnom svete – virtuálne, vzdialené tzv. dištančné vzdelávanie v sieti (internet),
- v inštitúciách bezplatného vzdelávania – bezplatné vzdelávanie (freeschools) v inštitúciách, ktoré sú definované ako školy nezávislé od vzdelávacej politiky štátu, pričom s ňou často súťažia (tzv. školy odporu alebo ostrovy vzdelávacieho odporu).

Osobnostné vlastnosti, dôležité pre proces takéhoto vzdelávania (radosť zo života, vnútorná motivácia a tvrdohlavosť pri sledovaní zvoleného cieľa či kognitívna zvedavosť) sa netvoria spontánne. Sú ovplyvňované prostredím, vrátane toho školského, a stabilný vzťah s učiteľmi je (mal by byť) zdrojom pocitu akceptácie a uznania žiaka.

Žiaľ, za nepriaznivých podmienok tento mechanizmus zaniká. Škola, v ktorej sa učí bez najnovších vedeckých poznatkov o procese učenia sa či o špecifickosti ľudského mozgu, potláča prirodzenú kognitívnu zvedavosť dieťaťa. Aj keď je potrebné pripomenúť, že (ako tvrdia autori zaoberajúci sa neurodidaktikou) učenie taktiež vyvoláva u ľudí strach. Učenie sa je koniec koncov získavanie nových vecí a je to proces, ktorý mení človeka a ovplyvňuje jeho identitu. To môže v ňom vzbudzovať obavy (Śliwerski - Rozmus, 2018, s. 297).

2.2 Výchova k bezpečnosti v alternatívnom vzdelávaní

Oblasť výchovy k bezpečnosti má v alternatívnom vzdelávaní špeciálne miesto. Toto vzdelávanie by malo mať rôzne podoby a metódy a učitelia či inštruktori by sa mali zbaviť zvyku učiť všetkých všetko a tak isto. Pri dnes tak dynamicky sa vyvíjajúcich hrozbách je to potrebné a pri existencii nových vzdelávacích nástrojov, nových metód, vzdelávacích platforiem, didaktických technológií, možnostiach kreatívnej a individualistickej práce

s mladými ľuďmi je to aj možné. Učiteľia by mali byť správne pripravení, pokiaľ ide o vybavenie, ale mali by taktiež študovať psychológiu a kognitívne vedy, poznať moderné teórie učenia sa, vedieť skutočne efektívne pracovať na rôznych vzdelávacích platformách, mať vedomosti z oblasti neurodidaktiky.

Realizácia dištančného vzdelávania (či už zámerná alebo vynútená) je pre väčšinu učiteľov veľkou výzvou, na ktorú neboli predtým pripravení. Je to proces, ktorý aby mohol prebiehať správne, vyžaduje si obrovské investície a úsilie. Je potrebné poskytnúť učiteľom aj žiakom rovnaký prístup k vybaveniu i k internetovému pripojeniu, vyriešiť monitoring žiakov z nefunkčných rodín a zvláštnu pozornosť venovať deťom zo špeciálnymi potrebami. To si vyžaduje vypracovanie novej metodiky výučby, prispôsobenej dištančnému vzdelávaniu a jeho obmedzeniam. Súčasne si to vyžaduje brať do úvahy právne aspekty, ako sú problémy s bezpečnosťou komunikácie alebo zdieľania obrazu počas hodín online. Je potrebné vyriešiť potrebnú psychologickú podporu učiteľom a žiakom, pre ktorých sa proces vynúteného dištančného vzdelávania v dôsledku pandémie stal traumatizujúcim a stresujúcim zážitkom.

Treba mať na pamäti, že nadobudnutie stálych kompetencií zamestnancov nie je dnes tak dôležité ako v minulosti. V súčasnosti, a určite aj v budúcnosti, už nie tak dôležité byť pripravený na prácu pred jej začatím. Vo všeobecnosti je potrebné naučiť sa získavať nové kompetencie vtedy, keď nastane konkrétna situácia, v ktorej sa stanú nevyhnutnými. Ideálny pracovník súčasnosti neustále získava nové kompetencie, pretože fungovanie moderných inštitúcií je determinované krátkodobými a rozmanitými úlohami (Sennett, 2010).

Vzhľadom na rastúci počet každodenných hrozieb pre mladých ľudí (samovraždy, utopenia, dopravné nehody, stres, depresia), je to práve školské vzdelávanie v oblasti bezpečnosti, ktoré by malo mladým ľuďom poskytnúť vedomosti o tom, ako sa majú správať v stresových a emocionálne ťažkých situáciách. Výučba by mala byť založená na aktivitách, ukázkach, cvičeniach a príkladoch. Aby žiaci mohli pochopiť podstatu pojmov a zložitosti procesov či objaviť vzťahy príčin a následkov, je nevyhnutný vzťah s učiteľom, školiteľom, mentorom. Učenie sa a výučba si vyžadujú aktívne budovanie vedomostí (kognitívni vedci a neurológovia sa roky snažia pochopiť, ako ľudia kreujú a využívajú vedomosti) (Fischer, 2009, s. 3-16).

Z toho vyplýva potreba prispôbiť obsah výučby realistickým situáciám, v ktorých žijeme a ktoré spolutvoríme našou činnosťou. Preto je potrebné vymaniť sa zo „skostnateného“ základu študijných programov a inovovať ich, alebo uplatňovať alternatívne vzdelávanie tak aby mohli byť mladí ľudia pripravovaní čeliť hrozbám týkajúcim sa ich psychiky.

Mladí ľudia hľadajú jednoduché riešenia a jasné pokyny na fungovanie v súčasnom každodennom živote. Vo svete presýteného technikou a v dôsledku nahromadených informácií (škola, média, rovesníci) sú často stratení. Čoraz viac mladých ľudí je nevedomky vťahovaných do situácií, ktoré môžu vážne zmeniť ich život, alebo viesť do stavu depresie.

Vzdelávacie inštitúcie by nemali uspokojovať svoju potrebu moci nad žiakom, ale rozvíjať v ňom tie osobnostné vlastnosti, vďaka ktorým si v živote poradí sám. Existuje veľa možných cieľov vzdelávania a rozvoja. Veľmi optimisticky vyznieva zoznam, ktorý navrhuje Bauer: [...] entuziazmus, kreativnosť, vynaliezavosť, ochota nezištne pomôcť, kritické myslenie, pracovitosť, vytrvalosť, nepodplatiteľnosť, schopnosť riešiť konflikty, empatia, česťnosť a fyzická zdatnosť (Bauer, 2015, s. 22).

Niektoré témy vo výchove k bezpečnosti by mali byť podporené návštevami štátnych inštitúcií, ktoré sa bezpečnosťou zaoberajú. To na jednej strane zatriaktívni obsah výučby a na druhej strane to umožní lepšie pochopenie podstaty bezpečnosti štátu ako aj princípy jej praktickej realizácie napr. zásahu záchranných zložiek (rýchla zdravotnícka pomoc, hasičský a záchranný zbor a pod.).

Problematika záchrany života a zachovania zdravia predstavuje veľmi zložité a multidisciplinárne záležitosti. Priama výučba môže byť doplnená ďalšími aktivitami:

- návšteva v zariadeniach rýchlej zdravotnej pomoci,
- prednášky, ukážky a stretnutia s policajtmi, mestskými policajtmi, hasičmi, záchranármi, vojakmi, ekológmi, psychológmi a pod.,
- účasť na súťažiach, ktorých obsah je v súlade s predmetom výchovy k bezpečnosti.

Učiteľ, ktorý zodpovedá za výchovu k bezpečnosti, by sa mal oboznámiť so základnou myšlienkou tohto vzdelávania a pochopiť jej miesto vo vzdelávacom programe v príslušnom stupni vzdelávania. Žiaľ pomerne často sa v učiteľskej komunite objavuje požiadavka na „prepracovanie učebnice“, pritom učebnica by mala byť iba nástrojom na dosahovanie cieľov výučby. Ak učiteľovi príslušný nástroj nevyhovuje, nech vymení nástroj. Ak totiž bude učiteľ robiť tak ako obvykle, dosiahne to čo obvykle.

Výhody alternatívneho vzdelávania by sa mali využiť aj vo využívaní dovtedajších skúseností žiakov a učiteľov v kontexte znalostí hrozieb a výziev bezpečnosti človeka. V tom prípade je potrebné využívať konštruktivistický prístup, v ktorom človek vníma realitu cez prizmu skúseností získaných v každodennom živote. Tejto realite priradí určitý význam a ten je základom jeho konania. V tom objavujeme interaktívny model didaktického procesu – nielen učiteľ je aktívnym predmetom. Z tohto prístupu navyše vyplýva potreba vytvárať také podmienky vzdelávania, v ktorých sa žiak stáva výskumníkom, objaviteľom, osobou plne zapojenou do realizácie úloh, cvičení či projektov (Gaľaš, 2016, s. 9 -13).

Výhody alternatívneho vzdelávania v oblasti bezpečnosti človeka značne narastajú pri čelení takým problémom ako sú: dehumanizácia, využívanie teoretických poznatkov v praxi, vzdelávanie a medziľudské vzťahy, postupná deštrukcia životného prostredia či chápanie permanentných vojen na náboženskom, ideologickom či kultúrnom pozadí.

Uplatňovanie alternatívneho vzdelávania môže byť taktiež prepojené s doplnkovými aktivitami v oblasti formovania bezpečnosti človeka, alebo zmenami už realizovaného procesu. Môžu sa týkať zmien v obsahu učebných osnov predmetu (predmetov), metodiky výučby, profesionality osôb realizujúcich výučbu, vybavenia, organizácie výučby atď.

Úlohou výchovy k bezpečnosti je formovať úplne vyspelú ľudskú osobu, schopnú uvedomelej, zodpovednej a tvorivej činnosti zameranej na čelenie rizikám vyplývajúcim zo života v konkrétnom spoločenstve. Takéto vzdelávanie by malo v prvom rade zdôrazňovať nezávislosť myslenia a konania, podporovať kritické myslenie a tvorivú činnosť. Tieto emancipačné aktivity by však mali úzko súvisieť s adaptačnými úlohami. Nejde o to aby mladý človek žil mimo okolitú realitu, ani o to, aby sa vytvárala neprekonateľná socializačná medzera, vďaka ktorej by nová generácia žila v úplne inom svete ako ich rodičia (Melosik – Szkudlarek, 2009, s. 37).

Alternatívne vzdelávanie je pre vzdelávací proces základom konečných zmien. Učenie sa v ňom prebieha neoddeliteľne od získavaných skúseností, v nadväznosti na skutočné autentické medziľudské stretnutia. Každý je strojom svojich úspechov i neúspechov a svoju identitu objavuje na základe prijatých rozhodnutí, realizovaných výberov, vyskúšania reálnych vecí a poznávania sveta v praxi.

Alternatívne vzdelávanie vytvára možnosť pripravovať deti a mládež na život v podmienkach rizika, neistoty a nespoľahlivosti. Tieto aktivity by sa mali predovšetkým zamerať na výchovu v občianskej, komunikačnej a ekologickej oblasti ako aj v oblasti zdravého životného štýlu. Nevyhnutným je aj prvok vzdelávania a prípravy na prácu a život v moderných podmienkach. Tak aby sme sa vymanili zo súčasného vzdelávania detí a mládeže v tradičnom líniovom štandardizovanom systéme, ich selektovaním a vylúčením z možnosti dosiahnutia úspechu v živote. Ako občania stále umožňujeme vládom aby nesúhlasili so zavádzaním zmien a výtvarných vedy a aby ideologicky centralizovali vzdelávanie do tzv. verejného školstva (Nowakowska-Siuta - Śliwerski, 2015).

Úlohou výchovno-vzdelávacích inštitúcií je taktiež tvorenie kultúry bezpečnosti, ktorá sa odráža v postoji školského prostredia k bezpečnostnému riziku a hrozbám ako aj k hodnotám, ktoré sa v tejto súvislosti považujú za dôležité. Vysoká kultúra bezpečnosti neodmysliteľne súvisí s postojmi k ľudskému životu a zdraviu. Vysokú úroveň kultúry bezpečnosti je možné charakterizovať aj postojom konkrétneho človeka k rizikám a hrozbám a udržiavaním správnej rovnováhy medzi nevyhnutným rizikom, ktoré je neodmysliteľnou súčasťou činnosti človeka, a zaistením bezpečnosti a ochrany pred hrozbami. Formovanie požadovanej kultúry bezpečnosti v prostredí života a fungovania človeka musí byť nepretržitým procesom, pretože skutočná zmena správania sa je zložitá a vyžaduje si čas.

ZÁVER

V súčasnosti je mimoriadne dôležité pochopiť hrozby, ktorým čelíme a následne ako pristúpime, predovšetkým pri mladej generácii, k tomu ako s nimi bojovať. Alternatívne spôsoby formovania bezpečnosti človeka v kontexte implementácie problematiky hrozieb v prostredí škôl sú skutočne výzvou. Je logické, že týmto spôsobom nie je možné vzdelávať celú populáciu. Je avšak možné mnohé zo zmieňovaných zásad aspoň čiastočne implementovať aj do štátnych školských programov.

Je zrejmé, že alternatívne spôsoby formovania bezpečnosti človeka v školskom prostredí je možné uplatňovať na takmer všetky hrozby zmienené v prvom bode tohto článku. Je možné tvrdiť, že drvivá väčšina poznatkov v oblasti bezpečnosti človeka sa dá využiť v nevojenskej časti hrozieb. Určite sa týka bezpečnosti a rozhodne menej obrany do ktorej spadajú predovšetkým vojenské hrozby.

Mnohí vedci, zaoberajúci sa problematikou výchovy k bezpečnosti, upozorňujú, že v súčasných vzdelávacích podmienkach je veľmi dôležité zvyšovať povedomie o hrozbách a popularizovať poznatky o bezpečnosti a obrane, ako aj možné schopnosti praktického postupu v podmienkach ich výskytu (Kunikowski - Szmikowski, 2012, s. 77).

Alternatívne spôsoby formovania bezpečnosti človeka, ktoré by sa mali realizovať v oblasti výchovy k bezpečnosti, sa týkajú profylaktických a preventívnych programov, športovo-obranných táborov, strelníc, študijných pobytov v inštitúciách zaoberajúcich sa lokálnou bezpečnosťou. Alternatívnosť vzdelávania v oblasti bezpečnosti obsahuje aj predpoklad pre zmeny v základných učebných osnovách predmetov, ktoré majú na zmienenú oblasť vplyv. Či už v podobe samostatného predmetu (v Poľsku napr. edukacja dla bezpieczeństwa), alebo ako súčasť iných predmetov (na Slovensku napr. občianska výchova, či informatika). Ide o príslušný obsah, zásady, metodiky vykonávania vyučovacích hodín a profesionalitu učiteľa.

Realizácia výchovy k bezpečnosti by sa mala zamerať hlavne na prípravu a získavanie odolnosti mládeže voči hrozbám a vytváranie zručností a psychických síl potrebných na odolávanie hrozbám. Niet pochyb o tom, že vzdelávanie, spolu s ostatnými hodnotami, prispieva k formovaniu bezpečnosti a má veľký potenciál ovplyvňovať pocit bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAUER, Joachim. 2015. Co z tą szkołą? Siedem perspektyw dla uczniów nauczycieli i rodziców. Warszawa : Dobra Literatura, 160 s. ISBN 9788365223258.
- BIAŁOSKÓRSKI, Robert. 2010. Wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa XXI wieku. Warszawa : Wyższa Szkoła Cła i Logistyki, 192 s. ISBN 978-83-89226-79-2.
- BRŠIAK, Viliam. 2012. Cesty ku zdraviu. Žilina : GEORG, 68 s. ISBN 978-80-89401-87-1.
- CEKIERA, Czesław. 1999. Człowiek wobec biologicznych i psychologicznych zagrożeń końca XX wieku. In: *Dzieci i młodzież wobec zagrożeń dzisiejszego świata*. Poznań : Eruditus, 270 s. ISBN 978-83-7850-064-3.
- CIEKANOWSKI, Zbigniew. 2010. Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa. In *Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza*. roč. 2010, č. 1, s. 29-46. ISSN 1895-8443
- DWORECKI, Stanisław. 2001. Zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Warszawa : AON, 261 s. ISBN 83-88062-02-6.
- FISCHER, Kurt W. 2009. Mind, brain, and education: Building a scientific groundwork for learning and teaching. In *Mind, Brain, and Education*. roč. 2009, č. 3, s. 3-16. ISSN 1751-228X. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-228X.2008.01048.x>

- GAJDOŠOVÁ, Eva. 2015. KYBERŠIKANOVANIE – nový fenomén nového storočia. In: *Predchádzajme kyberšikane*. Bratislava : ÚVZ SR, s. 6-10. ISBN 978-80-7159-222-8.
- GLEN, Andrzej. 2011. Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. In: *Edukacja na rzecz bezpieczeństwa*. Warszawa : AON. ISBN 978-83-932532-1-0.
- GAŁAŚ, Mieczysław. 2016. (Re)konstruowanie edukacji. Teoria i praktyka pedagogiki konstruktywistycznej. In: *Refleksje*. roč. 2016, č. 6. s. 8-15. ISSN 1425-5383.
- GIERSZEWSKI, Janusz. 2013. Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego. Warszawa : Dyfin, 441 s. ISBN 978-83-764-1855-1.
- HOŁYST, Brunon. 2014. Zagrożenia ładu społecznego. Warszawa : PWN, 472 s. ISBN 9788301173104.
- HUNTINGTON, Samuel P. 2001. Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu. Praha : Rybka Publishers, 445 s. ISBN: 80-86182-49-5.
- IVANČÍK, Radoslav. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In: *Krizový manažment 1/2012*, s. 5-14. ISSN: 1336-0019.
- KACZMAREK, Julian – ŁEPKOWSKI, Wojciech – ZDRODOWSKI, Bogdan. 2008. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Warszawa : AON, 182 s. ISBN 80-7203-589-4.
- Krátky slovník slovenského jazyka. 2003. Bratislava : Veda, ISBN 80-224-0750-X.
- KUNIKOWSKI, Jerzy – SZMITKOWSKI, Paweł. 2012. Problem zagrożeń w edukacji dla bezpieczeństwa. In: *Uwarunkowania procesu edukacji dla bezpieczeństwa*, Siedlce : UPH w Siedlcach.
- LORANTY, Krzysztof. 2011. *Zagrożenia bezpieczeństwa*. Perspektywa psychospołeczna. In: *Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej*. roč. 2011, č. 2(83), s. 429-445. ISSN 0867-2245.
- MELOSİK, Zbyszko – SZKUDLAREK, Tomasz. 2009. Kultura, tożsamość i edukacja. Migotanie znaczeń. Kraków : Impuls, 134 s. ISBN 978-83-7850-350-7.
- NIEMIEC, Jerzy. 2008. Edukacja wobec zagrożeń. In: *Dziecko a zagrożenia współczesnego świata*. Lublin : UMCS, 299 s. ISBN 978-83-227-2918-2.
- NOWAKOWSKA-SIUTA, Renata - ŚLIWERSKI, Bogusław. 2015. Racjonalność procesu kształcenia. Studium z polityki oświatowej i pedagogiki porównawczej. Kraków : Impuls, 252 s. ISBN: 978-83-8095-077-1.
- PETROVA, Elitsa. 2016. Leadership Theories in the Modern Security. In: *Security Review*. 1/2016, s. 3-13.
- PETRUFOVÁ, Mária – BELAN, Lubomír. 2015. Modelovanie správania sa jednotlivcov a davu v krízových situáciách. Ostrowiec Świętokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, 193 s. ISBN 978-83-64557-13-2.
- SENNETT, Richard. 2010. Kultura nowego kapitalizmu. Warszawa : Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, 176 s. ISBN 978 -83 -7495-785-4.
- SZWEDA, Edmund. Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Najbliżej człowieka. Warszawa : Dyfin, 188 s. ISBN 978-83-8085-138-2.

- ŚLIWERSKI, Bogusław - ROZMUS, Andrzej. 2018. Alternatywy w edukacji. Kraków : Impuls, 320 s. ISBN 978-83-8095-440-3.
- ŚCIBIOREK, Zbigniew – WIŚNIEWSKI, Bernard – KUC, Rafał – DAWIDCZYK, Andrzej. 2017. Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki. Toruń : Adam Marszałek, 505 s. ISBN 978-83-8019-735-0.
- ŠÚKL. 2010. Glosár odborných termínov. [cit. 2021-01-30]. Dostupné na internete: <Glosár odborných termínov | ŠÚKL (sukl.sk)>
- ZACHER, Lech W. 2009. *Odrealnienie* człowieka i jego świata. Wstępne refleksje i uwagi. In: *Człowiek a światy wirtualne*. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 31-41. ISBN 978-83-226-1793-9.

Dr. Hab. Andrzej PIECZYWOK
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
85-671 Bydgoszcz, ul. ks. J. Poniatowskiego 12
telefon: +48 523 259 240
e-mail: a.pieczywok@wp.pl

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
telefon: +421 960 422 620
e-mail: ivan.majchut@aos.sk